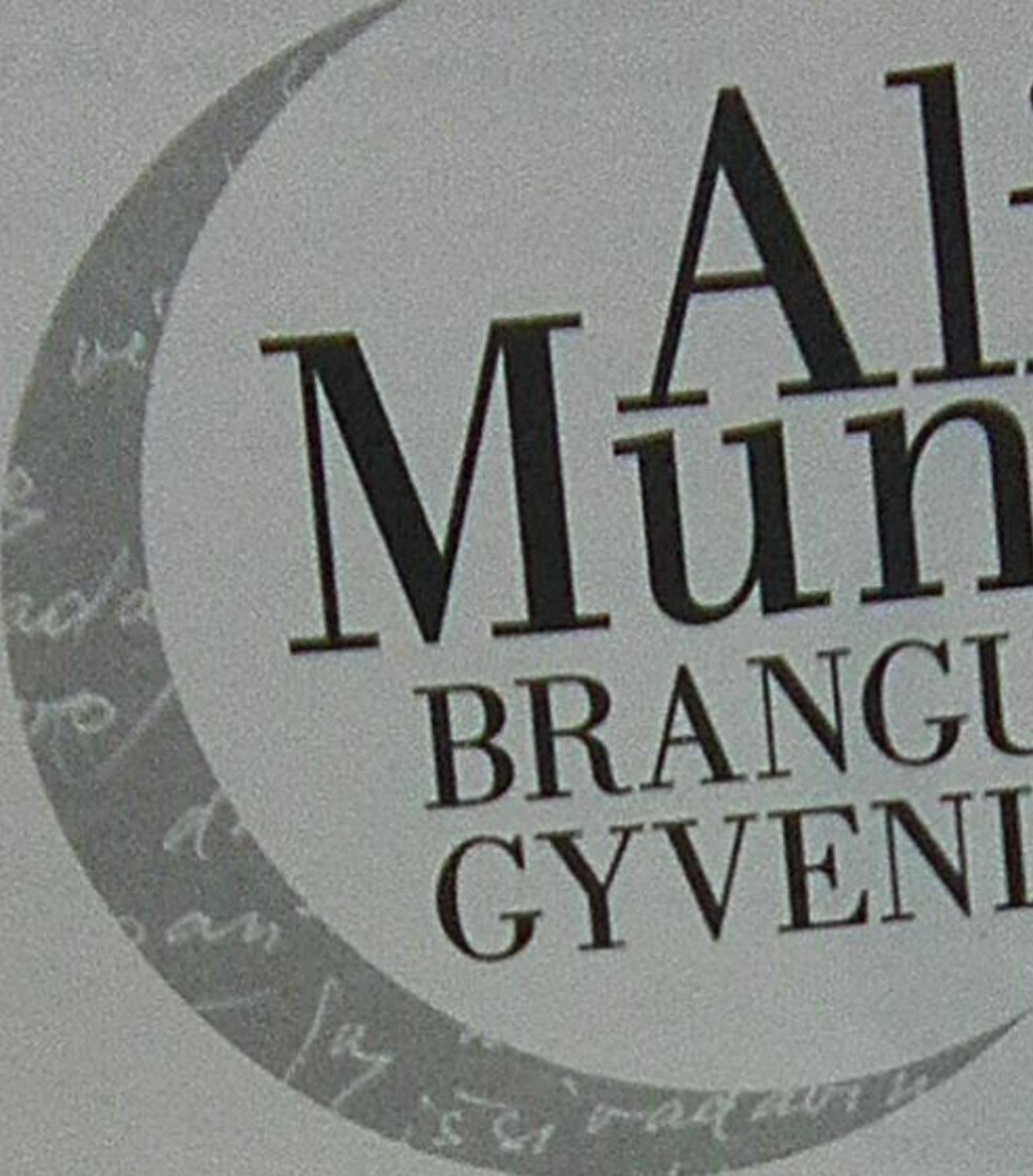

2013 m.
NOBELIO
PREMIJOS
laureatė

Alice
Munro
BRANGUS
GYVENIME

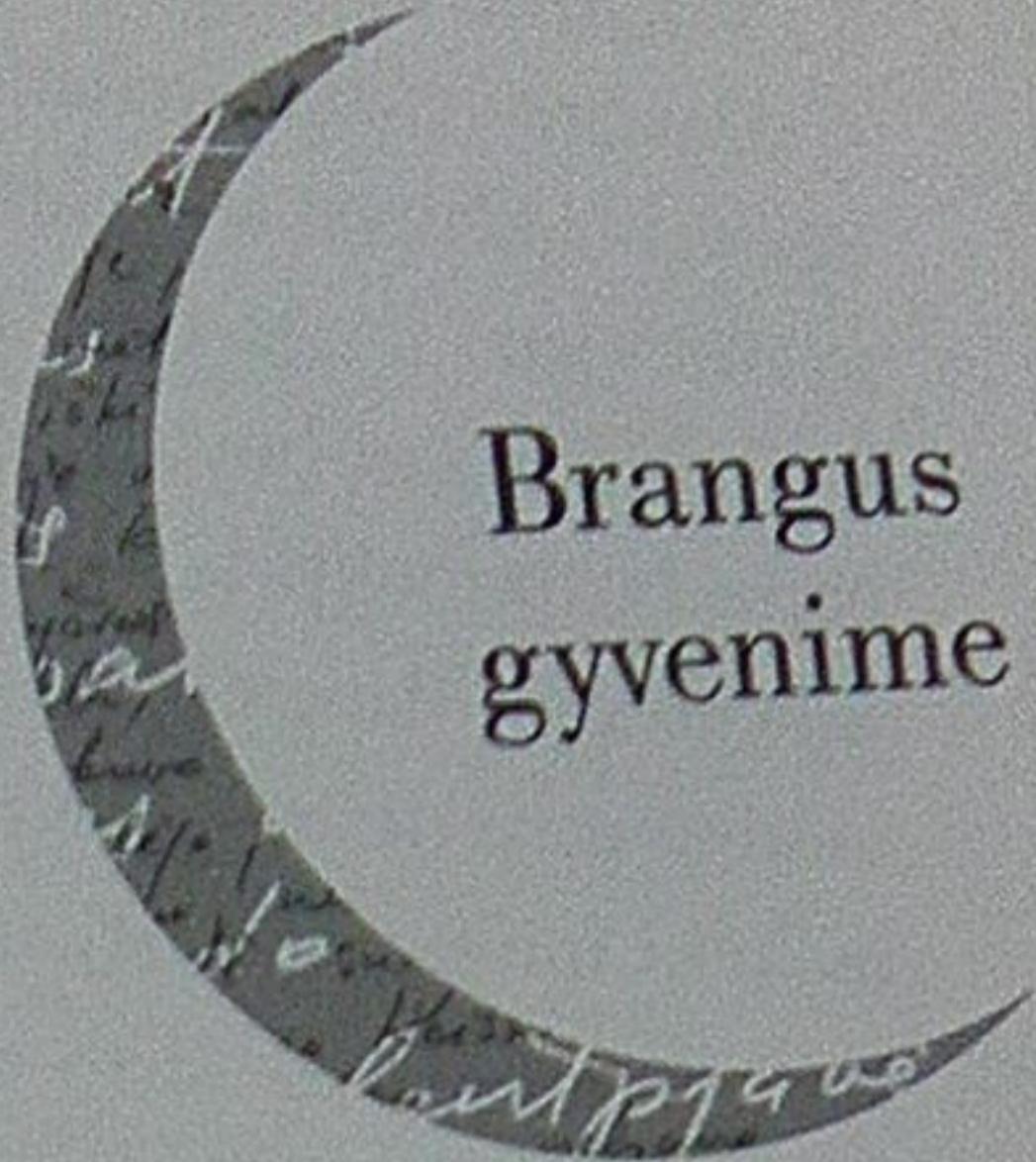
Finalas

*Paskutiniai keturi apsakymai šioje knygoje kiek kitokie.
Jie siejasi, jų nuotaika autobiografinė, nors įvykiai -
nebūtinai. Manau, pirmą ir paskutinį kartą taip
atvirai pasakoju apie savo gyvenimą.*

Alice
Munro
BRANGUS
GYVENIME

Iš anglų
kalbos vertė
Danguolė
Žalytė

Brangus gyvenime

VAIKYSTĖJE AŠ GYVENAU ILGO KELIO AR BENT KELIO, KURIS MAN atrodė ilgas, gale. Kai eidavau namo po pamokų: iš pradinių mokyklos, paskui iš vidurinės, – man už nugaros likdavo tikrasis miestelis su savo bruzdesiu, šaligatviais ir gatvės žibintais sutemus. Miestelio galą žymėjo du tiltai per Meitlando upę: vienas siauras geležinis, kuriuo važiuodami automobilių vairuotojai kartais susivaidydavo, kuras turi pasitraukti ir laukti praleisdamas kitą, ir medinis pėsčiųjų takas, kuriame kartais trūkdavo lento, taigi galėdavai žiūréti apačion į permatomą sraunų vandenį. Man tai patiko, bet galop visada kas nors užkaldavo naują lentą.

Paskui buvo negili dauba, pora sukrypusių trobelių, užtvindomų kiekvieną pavasarį, bet jose visada kas nors gyvendavo, nors kaskart kiti žmonės. Paskui dar vienas tiltas, kanalas malūno ratui, siauras, bet toks gilus, kad galėjai

nuskęsti. Galop klias šakojosi, vienas driekėsi į pietus, kilo į kalvą ir vėl krito upę, tapdamas tikru greitkeliu, o kitas vingiavo per seną atrakcionų aikštę, paskui suko į vakarus.

Vakarinis klias buvo mano.

Dar buvo klias, vedantis į šiaurę, prie jo buvo tikras šaligatvis ir keli šalia vienas kito stovintys namai kaip miestelyje. Vieno lange buvo iškaba „Arbata Salada“, rodanti, kad čia kadaise buvo prekiaujama bakalėja. Paskui šiame name buvo mokykla, lankiau ją dvejus metus ir kaip gyva nebenorėjau daugiau akyse jos matyti. Po tų dvejų metų motina privertė tėvą nusipirkti mieste seną pašiūrę, kad jis mokėtų miesto mokesčių ir aš galėčiau eiti į miestelio mokyklą. Paaiškėjo, kad to daryti nereikėjo, nes tais metais, kaip tik tą mėnesį, kai pradėjau lankyti mokyklą miestelyje, buvo paskelbtas karas Vokietijai, ir lyg burtų lazdele mostelėjus senoji mokykla, kurioje chuliganai atimdavo mano priešpiečius ir grasindavo primušti, kurioje niekas nieko neišmokdavo dėl klegesio, nurimo. Netrukus joje liko tik viena klasė ir vienas mokytojas, turbūt net durų neberakin-davęs per pertrauką. Pasirodė, kad tie patys vaikėzai, kurie retoriškai ir grėsmingai mane klausinėdavo, ar noriu pistis, troško įsidarbinti taip pat karštai, kaip vyresnieji jų broliai įstoti į kariuomenę.

Nežinau, ar tuo metu mokyklos išvietės buvo kiek geresnės, bet jos buvo bjauriausias dalykas. Namie prieikus mes irgi eidavom į lauką, bet mūsų išvietė buvo švari, net linoleumas paklotas. Senojoje mokykloje, gal iš paniekos, regis, niekas nesistengė pataikyti į skylę. Daugeliu atžvilgių miestelyje man irgi nebuvo lengva, nes visi kiti drauge mokėsi nuo pirmos klasės, buvo daug dalykų, kurių aš dar

nebuvau mokiusis, bet naujosios mokyklos neapdergti unitazai ir taurus miestiškas nuleidžiamos vandens čiurlenimas ramindavo.

Pirmojoje mokykloje turėjau vieną draugę. Mergaitė, kurią vadinsiu Diana, atsirado mūsų mokykloje, kai mokiausi antroje klasėje. Ji buvo maždaug mano metų ir gyveno viename namų prie šaligatvio. Vieną dieną ji manęs paklausė, ar moku šokti škotų kalnėnų šokį, atsakiau, kad ne, ir ji pasisiūlė mane išmokytį. Todėl po pamokų mudvi nuėjome pas ją. Jos mama buvo mirusi, ji gyveno pas senelius. Diana pasakė, kad škotų kalnėnų šokiui reikia kaukšinčių batukų, ji tokius turėjo, o aš, žinoma, ne, bet mūsų kojos buvo daugmaž tokio pat dydžio, todėl galėjome pasikeisti batais, kol ji mane mokys. Galop mes ištroškome, ir jos senelė davė atsigerti vandens, bet jis buvo šlykštus kaip mokykloje, iš iškasto šulinio. Aš pasakiau, kad mūsų vanduo namie iš gręžinio skanesnis, o senelė, né kiek neįsižeidusi, atsiliepė, kad ji irgi norėtų turėti tokį šulinį.

Bet tada, per greitai, prie namo pasirodė mano motina. Ji nuvažiavo į mokyklą ir sužinojo, kur aš. Pasignalizavo prie Dianos namų mane šaukdama ir net neatsakė draugiškai senelei pamojavus. Motina vairuodavo retai, o jei susiruošdavo važiuoti, reikalas turėjo būti svarbus ir kelti jai nerimą. Grįtant man buvo pasakyta, kad daugiau kojos nekelčiau į tuos namus. (Pasirodė, kad tai nesunku, nes po kelių dienų Diana dingo iš mokyklos – buvo išsiuusta kažkur kitur.) Pasakiau, kad Dianos motina mirusi, o ji atsakė žinanti. Papsakojau apie škotų kalnėnų šokį, o ji atsiliepė, kad kada nors galésiu jo mokytis kaip pridera, bet ne tuose namuose.

Tada nežinojau, – ir nenutuokiu, kada sužinojau, – kad Dianos motina buvo prostitutė ir mirė nuo kažkokios ligos, kuria prostitutės dažnai užsikrečia. Ji norėjo būti palaidota gimtinėje, ir mūsų bažnyčios pastorius atliko apeigas. Kilo nesutarimų dėl teksto, kurį jis perskaitė. Kai kam atrodė, kad reikėjo ji praleisti, bet mano motina manė, kad jis pasielgė kaip pridera.

Mirtis esas atlygis už nuodėmę.

Motina man tai papasakojo daug vėliau, bent man atrodo, kad daug vėliau, kai jau buvau tokio amžiaus, kad bjaurėjausi daugeliu jos pasakyti dalykų, ypač ištartų drebančiu iš džiaugsmingo įsitikinimo balsu.

Aš nuolat susidurdavau su Dianos senele. Ji visada man šyptelėdavo. Pasakė, kaip nuostabu, kad aš tebelankau mokyklą, ir pranešdavo, kaip sekasi Dianai, kuri irgi ilgokai kažkur mokėsi – nors trumpiau už mane. Pasak senelės, paskui susirado darbą Toronte, vilki blizgučiais išsiuvinėtą drabužį. Tuo metu buvau jau gana didelė ir pakankamai bjauri, todėl pamaniau, kad toje vietoje išsiuvinėtą blizgučiais drabužį turbūt turi dar ir nusirengi.

Ne tik Dianos senelė manė, kad aš pernelyg ilgai mokausi. Prie mano kelio toliau vienas nuo kito negu miestelyje, tačiau vis tiek beveik be sklypo aplink, stovėjo keletas namų. Vienas jų, ant nedidelės kalvelės, priklausė Veičiui Stritsui, vienarankiam Pirmojo pasaulinio karo veteranui. Jis laikė kelias avis ir turėjo žmoną, per visą laiką mačiau ją tik kartą – prie siurblio leidžiančią vandenį į kibirą. Veitis mégdavo šaipytis iš mano ilgų mokslų, girdi, kaip gaila, kad vis neišlaikau egzaminų ir niekaip nebaigiu mokyklos. Aš irgi juokaudavau apsimesdama, kad tai tiesa. Nenutuokiu,

ką jis manė iš tikrujų. Tokia buvo pažintis su kaimynais, gyvenančiais prie kelio. Tu pasisveikindavai, jie pasisveikindavo, pasakydavo ką nors apie orą, jei važiuodavo mašina, o tu eidavai, pavėžėdavo. Tikrame kaime buvo kitaip, ten žmonės paprastai žinojo visus vienas kito namo užkaborius ir maždaug visi vienodai pelnési pragyvenimą.

Aš mokiausi ne ilgiau už tuos, kurie norėjo baigti visas trylika klasių. Bet tokį buvo nedaug. Anuo metu niekas nesitikėjo, kad mokyklą baigs tiek mokinį, kiek ateidavo į devintą klasę, visi didžiai mokytis ir taisyklingai kalbantys. Dar mokiniai, jie pradėdavo dirbtis – ne visą darbo dieną, bet ji pamažu virsdavo visa. Merginos ištakėdavo, susilaukdavo vaikų arba pirmiau susilaukdavo vaikų, paskui ištakėdavo. Tryliktoje klasėje likdavo apie ketvirtadalis mokinį, visi jausdavosi mokytis, daug nuveikę, o gal tiesiog romiai nepraktiški, ir nesvarbu, kas nutiks vėliau.

Man atrodė, kad nuo daugumos mokinį, pažinotų devintoje klasėje, juolab pirmojoje mokykloje, mane skiria visas gyvenimas.

Mūsų valgomoho kampe riogsojo vienas daiktas, visada mane stebinantis, kai išsitraukdavau dulkių siurblį grindims valyti. Žinojau, kas tai – nė kiek neaprintas golfo krepšys su lazdomis ir kamuoliais. Stebėdavausi, iš kur jis atsirado mūsų namuose. Apie šį žaidimą beveik nieko nenutuokiau, bet įsivaizdavau, kokie žmonės jį žaidžia. Jie nenešioja kombinezonų kaip mano tėvas, nors eidamas į miestelį jis apsiamauna geresnes darbines klnes. Beveik galėjau įsivaizduoti

motiną, besirengiančią sportiniais drabužiais, susirišančią šaliku švelnius purius plaukus. Bet bandančios įmušti kamuoliuką į duobę negalėjau. Toks lengvabūdžkas veiksmas tikrai ne jai.

Matyt, buvo metas, kai ji manė kitaip. Matyt, manė, kad juodu su tévu taps kitais žmonėmis, tokiais, kurie kartais turi laisvo laiko. Golfas. Kviestiniai pietūs. Gal ji įtikino save, kad ribų nėra. Jai pavyko ištrūkti iš ūkio plikame Kanados skyde – daug beviltiškesnio ūkio negu tas, iš kurio buvo kilęs mano tévas, – ir tapti mokytoja, kalbančia taip, kad net giminaičiai, atsidūrė šalia, jausdavosi nejaukiai. Ko gero, jai toptelėjo, kad po šitokių pastangų ji visur bus malonai priimta.

Tévas manė kitaip. Negaliu sakyti, kad laikė miestelénus ar šiaip kitus žmones geresniais už save, bet jam turbūt atrodė, jog jie taip mano. Ir jis buvo linkęs niekada nesuteikti jiems progos to parodyti.

Matyt, ginčą dėl golfo laimėjo tévas.

Nepasakyčiau, kad jis būtų buvęs patenkintas gyvendamas taip, kaip tikėjosi jo tévai, kai paveldėjo jų pasiturimą ūkį. Juodu su motina, palikę savo bendruomenes ir nusipirkę šį sklypą kelio gale netoli nepažistamo miestelio, beveik neabejotinai tikėjosi prasikurti augindami sidabrines lapes, o vėliau – audines. Vaikystėje mano tévas suvokė, kad jam labiau patinka medžioti kailinius žvėrelius, negu padėti tévui ūkyje ar lankytis mokyklą, be to, jis užsidirbdavo nemazai pinigų, todėl sumanė imtis šio verslo, kaip jam atrodė, visam gyvenimui. Idėjo visus sukauptus pinigus, o motina atidavė savo mokytojos santaupas. Jis pastatė visus aptvarus

ir pastoges, kuriuose gyvens žvėrys, ir nutiesė vielų sienas, tarp kurių slinks jų nelaisvas gyvenimas. Dvylikos akrų sklypas buvo tinkamo dydžio, Jame buvo šienaujama pieva ir ganykla mūsų karvei ir seniemis arkliams, kurie bus suserti lapėms. Ganykla plytėjo iki pat upės dvylikos guobų paunksnėje.

Dabar, kai pagalvoju, žudoma buvo daug. Senus arklius reikėjo paversti mėsa, o kas rudenį išgalabyti kailinius žverlius, paliekant tik kelis veislei. Bet buvau pripratusi ir neimdavau į širdį, susikūriau išgryningą vaizdą, primenantį mano mėgstamą knygą – „Anė iš Žaliastogiu“ ir „Pat iš Sidabrakrūmi“. Man padėdavo guobos, palinkusios virš ganyklos, žvilgi upė ir netikėtas šaltinis, ištryškės pylime virš ganyklos ir pagirdydagės pasmerktus arklius, karvę ir mane iš skardinio atsinešto puodelio. Mėšlo ant žemės visa da būdavo, bet aš jo nepaisiau, kaip tikriausiai nepaisė Anė Žaliastogiuose.

Anuo metu kartais turėdavau padėti tėvui, nes mano broliukas dar buvo per mažas. Siurbliu pumpuodavau šviežią vandenį, paskui apeidavau virtines aptvarų, valydama ir vėl pripildydama žvérių metalines girdyklas. Man patiko. Mėgau svarbų darbą ir dažnai vienatvę. Vėliau turėdavau padėti motinai ruoštis, baisiai piktindavausi ir draskydavau jai akis. Tai buvo vadinama atsikalbinėjimu. Motina sakydavo, kad aš ją užgavau, eidavo į daržinę ir apskusdavo mane tėvui. Tada jis turėdavo pertraukti darbą ir nuplakti mane diržu. (Tuo metu įprasta bausmė.) Paskui aš verkdama gulėdavau lovoje ir kurdavau pabėgimo planus. Bet tas tarpsnis irgi praėjo, paauglystėje pasidariau sukalbama, net linksma,

ir garsėjau juokingais pasakojimais apie įvykius mokykloje ar nugirstais miestelyje.

Mūsų namas buvo didelis. Tikrai nežinojome, kada jis pastatytas, bet, ko gero, ne mažiau kaip prieš šimtą metų, nes Bodmine, dabar išnykusiamame miestelyje, pirmasis naujakurys įsikūrė 1858 metais. Jis pasidarė plaustą, atplaukė upę, iškrito medžius ir apsigyveno žemėje, kurioje vėliau atsirado visas kaimas. Netrukus tame kaime stovėjo lentpjūvė, viešbutis, trys bažnyčios ir mokykla, ta pati mano pirmoji mokykla, kurios taip bijoja. Paskui per upę buvo pastatytas tiltas, ir žmonėms toptelėjo, kad gyventi kitoje pusėje daug patogiau, nes ten žemė aukščiau, pirmoji gyvenvietė sunyko, įgijo blogą vardą, o paskui tapo keistoku puskaimiu, apie kurį jau pasakoja.

Mūsų namas nebuvo vienas pirmųjų gyvenvietėje, nes buvo apmūrytas plytomis, tačiau veikiausiai irgi statytas seniai, o ankstyvieji – visi mediniai. Mūsų namas atsuko gyvenvietei nugarą; jis gręžesi į vakarus, nuožulnokai besileidžiančių laukų nematomo upės vingio, vadinamo Didžiuoju, pusēn. Už upės augo tamsių visžalių medžių, turbūt kedrų, bet per toli tikrai pasakyti, guotas. O toliau, ant kitos kalvos šlaito, prieš mūsiškį stovėjo dar vienas namas, iš tokios tolybės visai mažas; mes niekada nebuvom ten užsukę, nieko ten nepažinojom, ir man jis priminė nykštuko trobelę iš pasakos. Bet mes žinojome tame gyvenančio žmogaus pavardę, o gal gyvenusio, nes dabar jis galbūt miręs. Rolis Greinas buvo jo pavardė, ir tolesniame mano tekste jam vienos nėra, nors pavardė kaip trolio, bet čia ne apsakymas, o gyvenimas.

Prieš pagimdydama mane, motina patyrė du persileidimus, todėl kai 1931 metais gimiau, ji, matyt, patyrė šiokį tokį pasitenkinimą. Tačiau laikai teikė vis mažiau vilčių. Tiesą sakant, mano tėvas pradėjo kailinių žvėrelių verslą truputį per vėlai. Sėkmės, kurios tikėjosi, veikiau būtų sulaukės trečio dešimtmečio viduryje, kai kailiai išpopuliarėjo, o žmonės turėjo pinigų. Bet jis pradėjo ne tada. Vis dėlto mes pragyvenome iki karo ir per karą, karo pabaigoje prekyba gal net drąsinamai pagyvėjo, nes tą vasarą tėvas suremontavo namą, įprastas raudonas plytas nudažė rudai. Plytos buvo nevykusiai pritaikyti prie lentų ir nesaugojo nuo šalčio, nors turėjo. Manyta, jog dažai pagelbės, bet vargu ar jie pradėjo. Be to, įsirengėme vonios kambarį, nenaudojamas keltuvas valgiams paduoti į didelį valgomajį tapo virtuvės spinotelėmis, o pats valgomasis su atviraus laiptais buvo paverstas paprastu kambariu su uždarais laiptais. Vienap ar kitaip, ši permaina mane ramino – tėvas mane mušdavo senajame kambaryste, ten aš norėdavau mirti iš skausmo ir gėdos. Dabar, aplinkai pasikeitus, man pasidarė sunku net įsivaizduoti, kad taip galėjo būti. Mokiausi vidurinėje mokykloje, kasmet sekési vis geriau, nes tokia veikla kaip peltakiavimas ir rašymas parkeriu užsiémė tik žemesnės klasės, visuomenės mokslas tapo istorija, be to, galėjai mokytis lotynų.

Tačiau perdažymo džiaugsmas buvo trumpalaikis, mūsų verslas vėl nusmuko ir šį kartą nebeatsigavo. Tėvas nudobė visas lapes, paskui visas audines, gavo už jų kailius skandalinių mažai pinigų, tada dieną griaudavo pašiūres, kur

buvo pradėtas ir baigtas tas verslas, o nuo penktos valandos vakaro budėdavo liejykloje.

Grįžusi iš mokyklos namo, aš imdavau taisyti tévui pie-tus. Apkepdayau du griežinius sūdyto kumpio, gausiai už-krësdavau kečupo. Pripildavau termosą stiprios juodos ar-batos. Idëdavau bandelę su sëlenomis ir uogiene, o gal dideli naminio pyrago gabalą. Kartais šeštadieniais pyragą kepda-vau aš, kartais motina, bet jos kepiniai darési vis įtartinesni.

Mus netikëtai ištiko dar siaubingesnë bëda negu praras-tos pajamos, nors mes to kol kas nesupratome. Pirmieji Par-kinsono ligos požymiai motinai pasireiškë einant penktą dešimtj.

Iš pradžių nebuvo labai blogai. Ji tik retkarčiais stebéda-masi vartydavo akis, o švelnius pūkelius apie lūpas dël seilių pertekliaus vos įžiûrėjai. Rytą ji pati apsirengdavo, padëti beveik nereikëdavo, o kartais net krapštydavosi apie namus. Laikësi iš paskutiniųjų stebétinai ilgai.

Galima pamanyti, kad to jau per daug. Verslas žlugo, motina neteko sveikatos. Grožinei literatûrai netiktu. Bet keisčiausia, kad man tas metas neatrodo liûdnas. Nämie ne-sklandë beviltiška nuotaika. Gal nesupratome, kad motinai nepagerës, tik pablogës. Tévas turëjo jégù ir turës dar ilgai. Jam patiko liejyklos bendradarbiai, kurių daugumos gyve-nimas buvo toks kaip jo, žlugës ar užgultas papildomos naš-tos. Jam patiko įdomus darbas, kurį dirbo, jis ne tik budë-davo iki dvylirkos, dar pilstydavo į formas išlydytą metalą. Liejykla gamindavo senamadiškas krosneles, kuriomis buvo prekiaujama visame pasaulyje. Darbas pavojingas, bet, pa-sak tévo, nereikia žiopsoti. Ir mokama gerai – jam nauybë.

Manau, jis džia-gaus ir pavojingo-kitus vyrus, kuriem Jam išėjus, ga-tiekalų, mano nu-letą, kad tik jie sesuo, o brolis b-tamsiame lauke néti), atsisësdav-ją kojas ir skaity-lio bibliotekos. Islandijoje, da-vilties, arba „P-visiškai nesup-kalnų“ – apie matyt, atstov-gyvenimą, o Šiuo brangių per egzamin-naktj, dëdar-buklingą tru-ko reikëdav-

Nepaisyd-sisekë.

Kartais apie ankste-požiūriu.

* Islandų r-ness; 1902-19

Manau, jis džiaugėsi galédamas ištrūkti dirbtį, nors sunkaus ir pavojingo darbo. Džiaugėsi išeidamas iš namų pas kitus vyrus, kurie turi savų bėdų, bet susitaikę su likimu.

Jam išėjus, gamindavau vakarienę. Galėjau pataisyti patiekalų, mano nuomone, neįprastų, tarkim, spagečių ar omenetą, kad tik jie būtų pigūs. Suplovusi indus – šluostydavo sesuo, o brolis buvo graužiamas tol, kol išpildavo pamazgas tamsiame lauke (galėjau tai padaryti pati, bet mégau įsakinėti), atsisėsdavau prieš šiltą krosnį be durelių, atremdavau į ją kojas ir skaitydavau storus romanus, parsineštus iš miestelio bibliotekos. „Nepriklausomus žmones“* – apie gyvenimą Islandijoje, daug sunkesnį už mūsų, bet kupiną didingos nevilties, arba „Prarasto laiko beieškant“ – apie dalykus, kurių visiškai nesupratau, bet knyga nenusivyliau, arba „Užburtą kalną“ – apie tuberkuliozę ir didį ginčą, kurio viena šalis, matyt, atstovavo geraširdiškam ir pažangiam požiūriui į gyvenimą, o kita – niūriai ir kažkodėl jaudinamai nevilčiai. Šiuo brangių laiku niekada nedarydavau namų darbų, bet per egzaminus susiimdavau ir nemiegodavau beveik kiaurą naktį, dėdama į galvą tai, ką turėdavau žinoti. Turėjau stebuklingą trumpalaikę atmintį, kurios puikiai pakako tam, ko reikėdavo.

Nepaisydama kai kurių sunkumų, maniau, kad man pasisekė.

Kartais mudvi su motina kalbėdavomės, dažniausiai apie ankstesnius laikus. Dabar retai nesutikdavau su jos požiūriu.

* Islandų rašytojo Haldouro Kiljano Laksneso (Halldor Kiljan Laxness; 1902–1998) romanas; išverstas į lietuvių k. (1957).

Ji kelis kartus papasakojo man istoriją, susijusią su namu, dabar priklausančiu karo veteranui Veičiui Stritsui, kuris stebėjosi, kad aš taip ilgai mokausi. Istoriją ne apie jį, bet apie ankstesnę gyventoją, pamisusią senę, kurios pavardė buvo Neterfild. Bakaléjos ir gastronomijos prekės jai, kaip ir mums visiems, buvo pristatomos užsisakius telefonu. Vieną dieną, pasakojo motina, bakaléjininkas užmiršo įdėti sviesto, o gal ji užmiršo užsisakyti, o kai išvežiotojas atidare sunkvežimio kėbulą, ji iškart susigaudė ir nusiminė. Ir, galima sakyti, buvo pasiruošusi. Rankoje laikė kirvį ir pakélé jį, lyg ketintų nubausti išvežiotoją, – nors, žinoma, jis buvo niekuo dėtas, – o šis šoko į kabiną ir nudūmė né kėbulo neuždaręs.

Kelios šios istorijos smulkmenos glumino, nors tuo metu apie jas negalvojau, motina irgi. Kaip senė suprato, kad prekių krūvoje trūksta sviesto? Ir kodėl ji atėjo su kirviu, dar nieko nežinodama apie apsirikimą? Ar ji visada dėl viso pikto nešiojosi kirvį?

Kalbėta, kad senoji Neterfild jaunystėje buvo didelė ponia.

Žinau dar vieną istoriją apie poną Neterfild, įdomesnę, nes joje dalyvavau pati, o veiksmo vieta buvo netoli mūsų namo.

Buvo graži rudens diena. Miegojau vežimėlyje ant mažutės vejos. Tėvas po pietų išėjo – turbūt padėti tėvui senajame ūkyje, kartais taip būdavo, – o motina skalbė kriauklėje. Pirmagimė turėjo daugybę šventiškų megztų kaspinuotų daiktelių, kuriuos reikėjo skalbti atsargiai, rankomis, minkštame vandenye. Prieš motiną, skalbiančią ir gręžian-

čią drabuželius kriauklėje, lango nebuvo. Norėdamas pažvelgti į lauką, turėjai eiti per visą kambarį prie šiaurinio lango. Pro jį buvo matyti takas nuo pašto dėžutės iki namo.

Kodėl motina liovėsi skalbtį ir gręžti ir nusprendė pažvelgti į taką? Svečių ji nelaukė. Tėvas irgi dar nesivėlino. Gal buvo jo paprašiusi ko nors nupirkti, kokių bakalėjos prekių, kurių reikės taisant vakarienę, ir ji svarstė, ar jis laiku pareis, kad spėtų išvirti valgį. Anuo metu ji gamindavo nekasdieniškus patiekalus – daug įmantresnius, negu reikia, jos anytos ir kitų tėvo giminaičių akimis. Kai pažiūri, kiek kainuoja, sakydavo jos.

O gal ne dėl vakarienės, gal jis turėjo paimti medžiagos atraižą ar nupirkti jai audinio naujai suknelei, kurią ji norėjo pasisiūti.

Vėliau ji niekada neaiškino, kodėl tai padarė.

Tėvo giminės būgštavo ne tik dėl motinos valgių. Matyt, aptarinėdavo ir jos drabužius. Galvoju apie popietinę suknelę, kuria ji persivilkdavo, net jei viso labo skalbdavo kriauklėje. Po pietų pusvalandžiui atsiguldavo pogulio, o atsikėlus i visada apsivilkdavo kitą suknelę. Vėliau žiūrinėdama nuotraukas mąsciau, kad tuometinės mados netiko nei jai, nei kam nors kitam. Suknelės buvo beformės, o trumppai kirpti plaukai nederėjo jos putliam švelniam veidui. Bet tėvo giminaitės, gyvenančios arti ir galinčios ją stebėti, prie tokų dalykų nekibo. Jai prikišdavo, kad atrodo ne tokia, kokia esanti. Lyg būtų ne ūkyje užaugusi, lyg neketintų visą gyvenimą dirbti ūkyje.

Ji neišvydo taku parvažiuojant tévo automobilio. Užtat išvydo senę Neterfild. Matyt, ši atéjo iš savo namų. Tų pačių, kuriuose aš daug véliau pamatysiu vienarankj mane erziantį vyriškį ir vieną vienintelj kartą jo trumpai apsikirpusią žmoną prie siurblio. Iš namų, iš kurių beproté kadaise, kai aš dar nieko apie ją nežinojau, išsivijo išvežiotojų su kirviu dėl sviesto.

Matyt, mano motina buvo anksčiau kelis kartus mačiusi poną Neterfild, o dabar išvydo ją einant mūsų takeliu. Gal jiedvi niekada nebuvo kalbėjési, o gal ir buvo kada persmetusios žodeliu. Ko gero, motina pasistengé ją užkalbinti, nors, tévo galva, nebuvo reikalo. Galinti prisišaukti bédą, ko gero, būtų pasakęs jis. Motina užjautė tokius žmones kaip ponia Neterfild, jeigu jie buvo padorūs.

Bet dabar ji negalvojo apie draugystę ar padorumą. Dabar ji léké iš virtuvés pasiimti manęs iš vežimėlio. Vežimėli su antklode paliko lauke, įbέgo į vidų ir mēgino užrakinti virtuvés duris. Dėl priekinių durų nereikéjo jaudintis – jos visada būdavo užrakintos.

Bet virtuvés durys – kitas reikalas. Kiek žinau, jos visada buvo be užrakto. Tiesiog nakti buvo įprasta pristumti prie šių durų kédę ir pakreipti, užkišus kédés atlošą už durų rankenos, kad tas, kas bandytu duris atidaryti, sukeltu baisu bildesj. Man atrodo, kad tai visai nepatikimas būdas apsaugoti, be to, sunkiai suvokiamas, kai prisimeni, kad tévas namie, rašomojo stalo stalčiuje, laiké revolverj. Be to, žmogaus, kuris nuolat šaudo arklius, namuose, savaime supran-

tama, buvo gražtinis šautuvas ir pora lygiavamzdžių. Be abejo, neužtaisyti.

Ar motina prisiminė ginklus, išpraudusi po rankena kėdę? Ar ji kada nors buvo laikiusi rankose šautuvą, ar buvo ji kada užtaisiusi?

Ar jai toptelėjo, kad kaimynė viso labo užsuko į svečius? Nemanau. Matyt, eisena buvo kitokia, senės žingsniai ryžtingi, taku ējo ne viešnia, mūsų keliuku artinosi ne maloni kaimynė.

Galimas daiktas, kad motina meldési, nors niekada to neminėjo.

Ji suprato, kad vežimėlis naršomas, nes, nuleisdama virtuvės durų žaliuzes, pamatė išmetamą antklodę, ši nuskendė ant žemės. Paskui ji nebemégino nuleisti kitų langų žaliuzių, su manim ant rankų atsistojo kampe, kur jos negalėjai pamatyti.

Jokio malonaus beldimo į duris. Bet kédés irgi niekas nepastumė. Netrankė ir nebarškino. Motina slepiasi prie valgių keltuvo beviltiškai vildamasi, kad tyla rodo, jog sené apsigalvojo ir nudrožė namo.

Kur ne. Ji neskubėdama pėdino aplink namą, stabčiodama prie kiekvieno pirmo aukšto lango. Be abejo, vasarą antri langai buvo išimti. Ji galėjo prispausti veidu prie kiekvieno stiklo. Visos žaliuzės buvo pakeltos, nes diena giedra. Monteriškė nebuvo labai aukšta, bet jai nereikėjo stiebtis, norint pamatyti tropbos vidų.

Iš kur motina tai žinojo? Juk paklaikusi iš siaubo ji nelakstė ratu su manim glėbyje, slėpdamasi tai už vieno, tai už kito baldo, ir nesižvalgė išverstų akių, o gal ir pamisėlės šypsenos.

Ji liko prie keltuvo. O ką dar galėjo daryti?
Be abejo, buvo rūsys. Langai per maži, pro juos neįlisi.
Bet rūsio durys viduje neturėjo kablio. Be to, dar baisiau
būti užspeistai tamsoje, jei senė galop įsibrautų į vidų ir nu-
liptų rūsio laiptais žemyn.

Dar buvo kambariai antrame aukšte, bet motina, norė-
dama ten patekti, būtų turėjusi pereiti per didžių kambarių -
tą, kuriame vėliau būsiu mušama ir kuris prarado piktava-
liškumą paslėpus laiptus.

Neprisimenu, kada motina man pirmą kartą papasako-
jo šią istoriją, bet man atrodo, kad ankstesnės versijos tuo
ir baigdavosi – ponia Neterfield prispaudžia veidu ir ran-
komis prie stiklo, o motina slepiasi. Bet vėlesnėse versijo-
se vien žiūrėjimo nepakako, senę apimdavo nekantrybė ar
pyktis, ji imdavo barškinti ir daužyti į langus. Apie riksmus
nė žodžio. Gal senei trūko oro. O gal ji užmiršo, ko atėjo,
kai neteko jėgų.

Šiaip ar taip, galop ji pasidavė; tiek ir tepadarė. Apėjusi
visus langus ir duris, dingo. Motina, įsivyravus tylai, galop
įsidrąsino apsidairyti ir padarė išvadą, kad ponia Neterfield
išsidangino kur kitur.

Tačiau kėdės iš po durų rankenos ji neištraukė tol, kol
negrįžo tévas.

Nenoriu sudaryti įspūdžio, kad motina dažnai apie tai
kalbėdavo. Ši istorija nepriklausė jos repertuarui, su kuriuo
buvau gerai susipažinusi ir kuris beveik visada man buvo
įdomus. Kaip ji stengėsi patekti į vidurinę mokyklą. Apie
mokyklą, kurioje ji mokytojavo Albertoje ir į kurią vaikai
atjodavo ant arklio. Apie drauges, su kuriomis kartu mokė-
si, apie nekaltus pokštus.

Visada suprasdavau, ką ji sako, nors kiti žmonės dažnai, kai jos balsas užkimo, nesuprasdavo. Buvau jos vertėja, kartais labai nelaiminga, kai turėdavau pakartoti įmantrias frazes ar, jos nuomone, sąmojus ir matydvavau, kad malonūs žmonės, sustoję pasikalbėti, žūtbūt trokšta pasprukti.

Apie senosios ponios Neterfield apsilankymą, taip motina vadino tą įvykį, man ne itin dažnai tekdayo kalbėti. Bet sužinojau šią istoriją gana anksti. Prisimenu, kartą paklausiau motinos, ar ji žino, kas paskui nutiko tai moteriškei.

— Jie ją išvežė, — atsakė motina. — Manau, išvežė. Nepaliuko numirti vienos.

Ištekėjusi ir išsikėlusi į Vankuverį, aš vis dar gaudavau savaitraštį, leidžiamą miestelyje, kuriame užaugau. Manau, kas nors, gal tėvas ir jo antroji žmona, pasirūpino jį man užsakyti. Dažnai tik perversdavau, bet kartą man krito į akis Neterfield pavardę. Ne miestelio gyventojo, o moters, kuri gyvenanti Portlande, Oregone, mergautinė pavardę. Ji, kaip ir aš, prenumeravo laikraštį ir nusiuntė laišką redakcijai su eileraščiu apie vaikystę.

*Žinau žolėtą kalvą
Prie melsvo upės vingio.
Saldu ją prisiminti –
Vaizdai ten stebuklingi.*

Posmelių buvo keli, ir juos skaitydama supratau, kad ji kalba apie tas pačias lygumas prie upės, kurios, kaip maniau, priklauso man.

„Eilėraštis apie senas kalvas, kurį pridedu, parašytas iš atminties, – pridūrė ji. – Jei jis vertas užimti vietą jūsų nuo seno gerbiamame laikraštyje, būsiu dėkinga.“

*Zuikučiai saulės mirga
Skaidraus vandens paviršiuj.
Gėlėm nusėto kranto
Aš niekad nepamiršiu.*

Tai buvo mūsų krantas. Mano krantas. Kitas posmas buvo apie klevų guotą, bet aš manau, kad ji apsiriko – ten buvo guobos, dabar visos žuvusios nuo maro.

Tolesni laiško žodžiai paaiškino padėtį. Moteris rašė, kad jos tėvas – jo pavardė buvo Neterfildas – 1883 metais nusipirko iš vyriausybės sklypą žemės vietoje, kuri vėliau buvo pavadinta Žemutiniu miesteliu. Žemė plytėjo iki Meitlando upės.

*Ant gurgančio šaltinio
Klevų šešėlis krinta,
O žąsys turškias upėj –
Net ratilai pasklinda.*

Ji neužsiminė, būčiau nutylėjusi ir aš, kaip šaltinį sudrumstė ir užteršė arklių kanopos. Ir, be abejō, nutylėjomėslą.

Tiesą sakant, kartą aš pati sukūriau kelis labai panašius eileraščius, nors jie kažkur nusimetė, o gal niekada jų né neuzrašiau. Eileraščius, šlovinančius gamtą, būdavo sunkoka užbaigtti. Sukūriau juos maždaug tada, kai nepakenčiamai elgdavausi su motina ir tévas stengési išmušti iš manęs bjaurumą. Karšė kailį, kaip žmonės linksmai sakydavo anuo metu.

Ši moteris rašė, kad ji gimė 1876 metais. Jaunystę iki vestuvių praleido tévo namuose. Ten miestelis baigėsi, prasidėjo atviri laukai su saulėlydžiais.

Mūsų namas.

Gali būti, kad motina niekada šito nežinojo, niekada nesuprato, kad mūsų namas stovi ten, kur gyveno Neterfildų šeima, ir kad senė žiūréjo į savo buvusio namo langus.

Gali būti. Senatvėje tai mane taip sudomino, kad nepatingėjau susirasti dokumentų ir vargintis nuobodžiomis paieškomis, ir sužinojau, kad tas namas nuo tada, kai Neterfildas jį pardavė, iki tada, kai mano tévai įsikraustė, priklausė kelioms skirtingoms šeimoms. Galima pasvarstyti, kodėl jis buvo parduotas, jei ta moteris dar ilgai gyveno. Gal ji liko našlė, be pinigu? Kas žino? Ir kas tie žmonės, kuriie atvažiavo jos pasiimti, anot motinos? Gal duktė, ta pati moteris, kuri parašė eileraščius ir gyveno Oregone. Gal tos dukters, suaugusios ir nutolusios, senė ir ieškojo vaikiškame vežimėlyje. Tada, kai motina vos spėjo mane pagriebti, pasak jos, gelbédama brangią gyvybę.

Kurį laiką ta duktė gyveno netoli nuo manęs suaugusios. Galėjau jai parašyti, gal ją aplankytı. Jei nebūčiau taip užsi- ēmusi savo ką tik sukurta šeima ir raštais, kuriais niekada nebūdavau patenkinta. Bet iš tikrujų būčiau norėjusi pasi- kalbēti su motina, o tai jau nebebuvo jmanoma.

Negrįžau namo nei paskutinį kartą motinai susirgus, nei per jos laidotuves. Turėjau du mažus vaikus ir nė vieno pa- žystamo Vankuveryje, kuriam galėčiau juos palikti. Pinigų kelionei būtume sukrapštę tik vargais negalais, vyras nie- kino formalumus, bet kam kaltinti jį? Aš irgi taip maniau. Sakome apie kai kuriuos dalykus, kad jie nedovanotini ar kad mes niekada sau neatleisime. Bet juk atleidžiame - nuo- lat atleidžiame.